

Проф. Марко Семов
писател

ДОЙДЕ С МИСИЯ

За Коста Андреев

Стана така, че в рамките на месец и половина се срещаме с някои от вас за втори път. Когато видях колко много хора сме се събрали тук по повод честването на 75 години от раждането на Коста Андреев, си спомних, че някога Исус Христос е казал: никой не е светец в родния си край.

Но според моите дълбоки и трайни впечатления от срещата ни в Харманли, а и сега тук мисля, че Коста си остава човек, когото вие обичате. Това ще рече две неща. Първо, че Коста не е предал родния си край, не е застанал над него, а е до него във всички тия години, които в книгата си „Круша дивачка” е описал, и че той е бил добър пратеник на своя край в София. На второ място, това означава, че и вие сте добри хора. Тая симбиоза между две добри страни ни е събрала на едно дело, на една оценка, в един момент, когато, без Коста да се усети, без да се усетим всички, той е станал на 75 години.

— — —
Откога се познавам с Коста? От далечната 1968 г., когато бяха приключили събитията в Чехословакия. Там Международният съюз на журналистите беше организиран среща, на която имаше и българска делегация. В състава на делегацията бяхме двамата с Коста и още един човек, когото упорито се опитвахме да си спомним със сигурност, но не успяхме. Явно е бил човек, пратен с нас, за да записва какво си говорим. С Коста дотогава не се познавахме, но времето след събитията през 1968 г. не беше нито кой знае колко весело, нито опти-

***Вълчо Баланов, Димитър Шалапатов, Коста Андреев,
Петър Баланов, Иван Манолов, Вели Чаушев, Марко Семов
и Красимир Манолов. Последното гостуване на Коста
Андреев и Марко Семов в къщата на Балана
в с. Долни Главанак, 09.06.2006 г.***

мистично. Много подозрително време. Аз даже се питах как да се държа с Коста, тъй като не го познавах добре. Той беше тогава или зам. главен или главен редактор на в. „Труд“.

Още от първите ни разговори обаче се оказа, че мислим доста еднакво за онова, което е станало в Чехословакия, което става в нашите тогава социалистически страни. И отук с Коста пътищата ни почти се събраха. И е така вече почти 40 години. През тези 40 години работихме и заедно, и на различни места, но по един или друг повод участвахме в редица прояви, свързани с българската журналистика, с българския политически живот, почти един до друг. Приятно ми е, че Коста е станал на 75 години, но никога не съм си и помислял, че той е с 10 години по-голям от мен.

Забелязвал съм, разбира се, че е по-мъдър, по-уравно-

весен в преценките си за хора и за неща, че мисли, преди да говори, докато аз не винаги мисля, преди да кажа нещо, понякога говоря и после мисля, след което съжалявам. Това означава, че той е взел от вашата земя нейната дълбока мъдрост и я е съхранявал през тия години. Тази мъдрост му беше полезна изключително много в професията му на журналист, на главен редактор.

Спомням си, в края на 70-те години на миналия век (някои от вас може би помнят) по телевизията течеше едно вечерно предаване „Диалози”. То беше доста критично. Там идваха различни представители на българската интелигенция. Но един от тях беше винаги участник – Коста Андреев. Между тези представители на българската интелигенция имаше някои, както напоследък се наричат, „елитни” писатели. Няма да им споменавам имената. С тях сме разговаряли, преди да влезем в студиото на живо, за това как горе-долу ще се развие разговорът. Те казваха едно, докато влезнем в студиото, а когато започнеше разговорът на живо, говореха точно обратното. Коста никога не постъпи така. И аз отново разбрах, че на Коста Андреев може да му се има пълно човешко и политическо доверие.

Като казвам политическо, не влагам политическия смисъл на казионност, а смисъла на разговор между хора, които оценяват по еднакъв начин едно или друго явление, една или друга страна на политическия живот и не се предават един друг за това кой как е мислил и как е приказвал. Днес използвам случая да ви кажа, че от тези предавания „Диалози”, сигурен съм, вече няма нито едно предаване, останало в телевизията. Те са унищожени, за да не може някой да каже, че и преди е имало хора, които са мислили с главите си и не са били съгласни с едно или друго, че промените на българите и на България са започнали не след 10 ноември 1989 година.

Това е поводът да ви кажа тези неща, които няма как и няма откъде да ги знаете.

— — —
Известно ви е, че Коста е страстен ловец. Благодарение на него аз познавам вашия край. Тук сме ловували неведнъж и всичките ни срещи с вас са били много, много приятни.

Но веднъж се случи да бъдем в Благоевградския край. Ловувахме през деня. Вечерта се върнахме. Не помня имаше ли, нямаше ли слука. То и нямаше значение. По-интересно е, че това беше 1989 година. Сигурно е било август или септември, дори октомври, когато е разрешен лова на едрия дивеч. Минахме моста на Струма. Коста спря колата. Бяхме четирима души. Каза: „Имам да свърша една работа. Ако искате, елате с мен, ако искате, стойте в колата”. И отиде към багажника, отключи го, извади нещо квадратно, увито в бяла хартия, и тръгна към средата на моста. Тръгнах с него да видя какво тайнство извършва, по какъв повод, защо бяхме спрели там. Когато стигнахме до средата на моста, Коста разгъна хартията и аз видях портрета на Живков, след което той го хвърли в реката. Това беше, повтарям, преди 10 ноември, месец или два, време съвсем не безопасно и съвсем не толкова невинно.

— — —
От онова време ме свързва с Коста още един изключително силен спомен, за който много накратко ще кажа. Тогава моят син, като войник в ШЗО в Плевен, беше арестуван за това, че се беше опитал доста наивно да създава организация, която да парира армията, ако тя спре процесите на преустройство. Бяха го арестували и по два члена му искаха смъртна присъда. Първият човек, на когото казах какво се е случило, беше Коста. Другият беше Николай Хайтов. Можете ли да си представите какво доверие съм изпитвал и към двамата, за да

отида при тях и да приплача какво става и как гори и животът ми, и домът ми. Коста ми каза, че следи как се развиват нещата и че всичко това може да се окаже и за добро. Подобна мисъл изрече и Хайтов. Не знам дали се оказа за добро или за зло. Не беше чак толкова добро, защото преживяхме тежки месеци, дори година имаше още след това, но Коста през цялото време остана до мен като близък приятел и не се уплаши, както направи и Николай Хайтов.

— — —
Много ми се иска да споделя и това, че с Коста прекарахме във в. „Работническо дело” две години и половина. Това бяха годините непосредствено преди 10 ноември 1989 година.

Малцина от вас знаят, че сигналите за някакво преустройство започнаха от в. „Работническо дело”, от едно писмо на една жена – не помня точно името ѝ. Това писмо – писмо, пълно с тревога и недоволство от живота, в който навлизаме, говорещо за нуждата от промени в живота ни, предизвикало много, различни и нееднозначни реакции както в редакцията, така и извън нея, видя бял свят тъкмо благодарение на Коста Андреев. Така че, както виждате, той е знаел някои неща или ги е усещал и не остана равнодушен, а активизираше процесите, които вече се извършваха в България и преди това в Съветския съюз.

Спомням си, една вечер седнахме с него в Клуба на кинодейците в София. Попитах: „Коста, какво става?”. „Нали виждаш какво става – каза, – важно е сега кораба спокойно да го спуснем на вода.” Вярно е, че кораба го спуснахме спокойно на вода. Не станаха събитията, които станаха в другите страни, като в Румъния например. Това спокойствие за съжаление сега ни излиза през носа, струва ни много скъпо. Онзи ден с болка чух, че на погребението на един наш общ

познат някой казал: „И на този му върнаха земята в реални граници”.

Тогава започнаха процеси, които не бяха предвидени, процеси, които БСП не можа да овладее и да насочи в път, който бе потребен на България, за разлика от това, което направиха в Унгария и, за моя изненада, в Полша. У нас хаосът продължава вече толкова години. Живеем във време безпътно, объркано, непочтено, което ни мрази и което и ние мразим. Омразата се настани и в отношенията между хората. Партиите завладяха територии. Между тях също няма никаква толерантност и близост.

През цялото това време Коста се запази като журналист, запази позициите си на нормално мислещ и почтен човек. Ние нямаме друг жив журналист, публицист като Коста, прекарал толкова много години във всекидневник. Трябва да ви кажа, че да работиш във всекидневник е изключително изтощителна работа и особено когато дежурствата бяха през вечер, през две до 1 часа през нощта. Чудил съм се много пъти откъде Коста намира тая енергия, тези сили. Преди това той работеше във в. „Труд”, в голям период – като ръководител. По негово време вестникът беше доблестен, почтен вестник. Мисля, че и досега следите на Коста Андреев се поддържат във в. „Труд” и в това, което той остави там като наследство, като традиция, като отношение към хората в България, които работят, и в кадрите. Една негова неотменима заслуга е, че той пишеше много и често без подпис. При това винаги по въпроси, които не са трето- или четвъртостепенни. По въпроси, които изразяват болката на хората, болката на България. Поради това той остана и ще остане като една безусловно силна фигура, която дойде в българската журналистика с мисия и излезе от нея с мисия.

Никой не може и не се е опитвал да оспорва Коста Ан-

дреев нито като журналист, нито като човек, още по-малко или никак като ловец. Единствен Дончо Цончев се опитва да оспорва неговите ловни завоевания, но това са доста несериозни усилия. Според мен бъдещите изследователи тепърва ще се връщат към това, което Коста Андреев е оставил като създател на вестници и като ръководител, и като творец, и съм убеден, че при всяко такова завръщане Коста ще впечатлява младите изследователи с онази своя почтеност и обич към човека, с онова спокойствие и в същото време гняв срещу глупостта, срещу непочтеността в живота ни. Затова Коста ще продължи да съществува като една от големите и ярки фигури на българската журналистика. Една от най-ярките фигури, бих казал.

— — —
След оттеглянето си Коста ни изненада по един изключително приятен начин. Аз зная колко трудно се преминава от журналистиката в литературата. Това е един много мъчителен, труден и най-често невъзможен път. Защото, докато е във всекидневник, във вестник, човек работи с 400-500 думи най-много. С толкова се списва един вестник. Тоест, щеш не щеш, ако 40-50 години работиш с клишета, най-често с фрази, които са заучени, които времето понякога изисква от автора, те се забиват, клишират в ума, в мозъка на твореца. И да излезеш, да се отскубнеш от тях, да разчупиш тия щампи, тия схеми, тази еднозначност на словото и да му предадеш многозначност, каквато то най-често носи в литературата, това е един изключително мъчителен и труден процес.

Коста го направи. Коста успя да излезе от клишетата и да напише само за две години много силни книги: „Есента на Първия” и „Круша дивачка”. Последната беше добре анализирана и дискутирана тук. Тая книга обхваща практически целия ми живот. Всичко в нея ми изглежда познато. Анализът

е коректен, почтен. Истините са казани ясно, болезнено. Хората, които са описани – едни познаваме, други не познаваме, за някои от тях съм питал Коста.

Жените, с които Коста ни запознава, са изключително интересни. Те приличат твърде много на жените на Димитър Димов. Лаская се, че познавам някои от тях, но ги познавам не така, както ги е познавал Коста, за което му завиждам.

Ще ми се да кажа по повод книгата, че тя е незавършена. Ние имаме още какво да искаме от Коста, защото той е един от хората, които твърде много знаят за това, което е ставало и сигурно все още става в България. Тази книга има нужда от продължение, защото ние всички искаме отговори на много от въпросите, които ни изправиха до... гроба с реални граници. Как стана така, защо стана така, кой позволяваше, кой печелеше от износа на жито от гладуваща България през 1989 и 1990 година? Кой е виновник за изгонването на децата ни от България?

Преди две седмици се върнах от Чикаго, където се проведе среща на журналисти от цял свят. Само в Чикаго има 100 хиляди българи и, забележете, те продължават да живеят като българи. Искат да живеят като българи, много от тях искат да се върнат в България. И отново – нашите български номера. Имат проблем. На много от тях децата са в трето-четвърто отделение, пети, шести и седми клас. Родителите искат да се приберат, напечелили се, колкото се напечелили, напатили се, колкото се напатили, и се оказва, че децата им не могат да учат в България, тъй като имало разминаване в учебните програми. И така ние насила държим толкова хиляди души, които искат да дойдат тук, да внесат спечелените пари тук, да внесат опита, който са натрупали там, и не могат да го направят, защото не искат да посегнат на бъдещето на децата си. Не мога да си представя, че в образованието ни няма гъвкава

система, която да не може да реши въпроса за постепенното изравняване на образователните класове на началното, прогимназиалното и средното училище.

В Чикаго между другото видях как се гласува единодушно учредяването на награда на името на Алеко Константинов за защита и съхраняване на чистотата на българския език в изданията, които излизат в чужбина за българите. Нещо, което в България го нямаме и срещу което се възправя целокупната ни журналистика винаги когато стане дума да пазим езика от опошляване. Езикът е опаковката на мисълта. Лошият език означава лоша мисъл. Коста съумя да работи за чистотата на българския език през целия си живот, поради което аз искам да му пожелаая не само да напише втора част на „Круша дивачка”, защото дивото в нравите ни има и своите добри страни. Страхът, че можем много скоро да бъдем изравнени, вкарани в европейската култура с опасността да загубим своята култура, ни подсказва, че тук-там нещо у нас трябва да си остане българско. Разбира се, не като сечем крушите дивачки по тоя варварски начин, но да знаем и познаваме онова, което е наше, българско, и да не си го даваме, защото ние сме народ, който не трябва да бъде раздаван на никого по никакъв начин по света. Ние не сме народът, който трябва да „спонсорира” Съединените щати с най-кадърното, което той може да отгледа – своите млади и подготвени хора, а в момента точно това правим.

И така, Коста, аз ти желая две неща – да доживееш до дълбоки старини и да бъдеш толкова обичан от твоите земляци и от всички, които те познават в България! Да имаш сили, настроение и смелост, защото ти вече няма какво да губиш, за да кажеш цялата истина, от която всички ние се нуждаем! Да бъде дълъг твоят път и в живота, и в творчеството ти!

Хасково, 8 юни 2006 г.